

РЕЦЕНЗИЯ

от

от доц. д-р Михаил Александров Малчев, Висше училище по агробизнес и развитие на регионите, гр. Пловдив, област на висше образование 3.

Социални, стопански и правни науки, професионално направление 3.6.

Право.

Член на научно жури съгласно Заповед № 3-РК-83/09.01.2023 г. на Ректора на Нов български университет.

Относно:

Дисертационен труд на тема „Структура, организация и процесуални основи на първоинстанционното гражданско правораздаване в България от 1878 г. до 1948 г. и сравнение с настоящата уредба“,

с автор Александър Велинов Ангелов за присъждане на образователна и научна степен „доктор“.

в област на висше образование: 3. „Социални, стопански и правни науки“,
Професионално направление: 3.6. „Право, докторска програма „История на държавата и правото“.

Представеният дисертационен труд на тема „Структура, организация и процесуални основи на първоинстанционното гражданско правораздаване в България от 1878 г. до 1948 г. и сравнение с настоящата уредба“, разработен от Александър Велинов Ангелов, докторант на самостоятелна подготовка, отчислен с право на защита в докторска програма „История на държавата и правото“ на Нов български университет, отговаря на нормативно установените изисквания, заложен в актовете, регламентиращи условията и реда за придобиване на образователна и научна степен “доктор”.

• Информация за докторанта

Александър Велинов Ангелов е докторант в самостоятелна форма на докторантура, обучаващ се по докторска програма „История на държавата и правото“ към Департамент „Право“ на Нов български университет по научна специалност „История на държавата и правото“.

Придобива юридическо образование в Правно-историческия факултет на Югозападен университет „Неофит Рилски“. Професионалният юридически опит на Александър Ангелов включва упражняване на съдийската професия, като от 2009 г. е младши съдия в Окръжен съд – Монтана. От 2012 г. е районен съдия, а от 2017 г. е и административен ръководител на в Софийски районен съд.

• Обща характеристика на представения дисертационния труд

Разработеният от докторанта дисертационен труд е в обем от 340 стандартни страници, разделени в увод, три самостоятелни глави и заключение. Библиографската справка на литературните източници показва, че са използвани общо 37 източника, от които 36 на кирилица и 1 на латиница. Уводът, целта и задачите, методите на изследване, историческият обзор, обсъждането, анализът, изводите, приносите и предложенията *de lege ferenda* са важна част от съдържанието на дисертационния труд.

Първата глава на дисертацията е посветена на структурата и организацията на първоинстанционното гражданско правораздаване в България в периода 1878 – 1948 г. Тази глава от своя страна е разделена на отделни части, посветени на всеки от съдоустройствените закони, действали през този период, както и анализ към всеки от тях. Отделение е специално внимание на съдебните учреждения, осъществяващи дейност през този исторически период. Интересно и достъпно са представени въпроси, свързани със статута на съдиите.

Втората глава, озаглавена „Процесуални основи на първоинстанционното гражданско правораздаване в България в периода 1878 – 1948 г.“, представя хронологичен анализ на процедурите, по които са провеждани първоинстанционните съдебни производства.

В третата глава е направен детайлен преглед на структура, организация и процесуални основи на първоинстанционното гражданско правораздаване в България към настоящия момент, съпроводен със съответната съпоставка с уредбата в периода 1878 – 1948 г. Отчетени са логично и съответните изводи към разглеждането на всеки от съществените въпроси. Обосноваността на изводите се базира и на сравнението между съответната действаща правна регламентация с предходната уредба.

Предметът на изследване в дисертационния труд е развитието на първоинстанционното гражданско правораздаване, съпроводено с извършването на анализ и сравнение между сегашната уредба и предходните регламентации. Изследвана е в хронологическа последователност регламентацията, съдържаща се в действалите в България съдоустройствени закони и закони, уреждащи гражданското производство през периода от 1878 г. до 1948 г., както и действащите към момента на изготвянето на дисертационния труд Закон за съдебната власт и Граждански процесуален кодекс. На тази база са анализирани съответно изградената по силата на нормативната уредба система от съдилища и вътрешна организация на същите, както и от друга страна, основаващите се на процесуалните закони основни положения, касаещи разглеждането на първоинстанционните граждански производства и свързаните с това задължения на съда.

Дисертационният труд има за цел да осигури обосновани изводи за това дали някое законодателно решение се явява по-удачно в сравнение с друго и въз основа на констатирани положителни примери от историята, т.е. посредством издирването на добре забравени добри решения от миналото, да се изведат предложения за надграждане и подобряване на действащото

право.

При изследване и анализиране на темата на дисертационния труд, се очертава тезата, че оптималната структура и организация на съдилищата, както и адекватното процесуално законодателство, се явяват обуславящи за бързината и качеството на правораздаването.

За постигане на целта на дисертационния труд и за изпълнение на заложените в него задачи, са прецизно подбрани и коректно използвани следните методи:

- научен анализ и синтез;
- емпиричен метод на изследване;
- исторически и сравнително-правен метод,
- нормативен метод,
- критичен метод на изследване.

Същността, структурата, ролята, значението и историческото развитие на първоинстанционното гражданско правораздаване са изчерпателно представени и анализирани. На основата на проведено задълбочено проучване и анализ, докторантът прави аргументирани конкретни предложения за усъвършенстване на действащата нормативната уредба, касаеща структурата и процесуалната регламентация на първоинстанционното гражданско правораздаване.

• Актуалност и значимост на разработената тема

Темата е много обширна по обхват и научно предизвикателство при нейното разработване е да не се затъне в излишни подробности, което да размие проблемите и да не се открият акцентите в научното изследване. Намирам, че дисертантът се е справил добре с този проблем, като не е изпуснал общата картина и важната проблематика, а същевременно е обхванал цялостно първоинстанционното гражданско правораздаване.

Като общ извод за актуалността и важността на избраната тема на

дисертацията трябва да се посочи това, че тя е от същностно значение за съдебната система и за обществото като цяло, като е неразработвана до момента в своята цялост проблематика.

Представеният дисертационен труд има високо практическо значение и принос във връзка с оптималната организация на първоинстанционното гражданско правораздаване. Дават се гъвкави решения за обезпечаване пълноценното и законосъобразно протичане на съдопроизводството.

Прави впечатление, че изследваните в дисертационния труд аспекти на темата за първоинстанционното гражданско правораздаване, са детайлно анализирани и притежават, несъмнено висока степен на значимост. В дисертационния труд се изследват и представят ключови въпроси от съществено значение не само за съдебната система, но и за общество като цяло.

С особено висока значимост, могат да бъдат определени формулираните от докторанта предложения и решения, насочени към постигане на по-висока степен на бързината и качеството на правораздаването. Дисертационния труд съдържа, например, конкретни предложения за развитието на регламентацията, касаеща приканването на страните към спогодба и на заповедното производство.

• Приносен характер на дисертационния труд

С разработване на представената тема, се осигурява запълване на съществуваща празнота в теоретично и практическо отношение. Авторът проявява самостоятелно отношение към изследваната проблематика и умее убедително да аргументира собствени тези. Научният апарат е богат, а цитирането е точно и добросъвестно.

Представеният дисертационен труд представлява първото по рода си комплексно и цялостно изследване, в теоретичен и в практически план, на проблемите на първоинстанционното гражданско правораздаване.

Съществен принос представляват изведените и формулирани от автора предложения за актуализиране и усъвършенстване на нормативни актове, непосредствено свързани с функционирането на първоинстанционните съдилища, което би подпомогнало създаването на подходящи механизми за обезпечаване на бързината и качеството на правораздаването.

• **Оценка на получените научни резултати**

Безспорна научна ценност е комплексно научно изследване на взаимовръзка между нормативната уредба на съдебните учреждения и процесуалната регламентация на първоинстанционното правораздаване. По този начин се постига много убедително изложение на тезите на автора и пълнота на обсъдените въпроси.

Целта и поставените задачи на изследването са успешно изпълнени в разработения дисертационен труд. Формулираната цел е постигната посредством изпълнението на конкретни задачи, включващи:

- анализ и сравнение между сегашната уредба и предходните регламентации на първоинстанционното гражданско правораздаване;
- очертаване на същностните за първоинстанционното гражданско правораздаване функционални характеристики;
- обосноваване на изводи за по-удачните законодателни разрешения и изтъкването на положителни примери от действалата през периода от 1878 г. до 1948 г. правна уредба;
- формулиране на предложения за надграждане и подобряване на действащата нормативна рамка на първоинстанционното гражданско правораздаване.

Отлично впечатление прави пълнота и задълбочеността на изследване на разработената тема. Също така конкретно формулирани предложения за изменение нормативна уредба, с оглед постигане на оптималната структура и организация на първоинстанционните съдилища, както и на адекватното

процесуално законодателство за осъществяване на правораздавателните им функции.

Главата първа, посветена на съществуващите в периода 1878 – 1948 г. съдебни учреждения, явяващи се първа инстанция по гражданските дела и тяхната вътрешна организация, е разделена на осем подточки. Следва да бъде отбелязан подробния анализ на съдоустройството в страната ни през този исторически период. Проследено е чрез детайлен исторически преглед претърпяното значително развитие по време на действието на петте закона, регламентиращи тази материя. На критичен анализ са подложени най-съществените изменения и допълнения на действалите устройствени закони, разгледани в съпоставителен план със сега действащата уредба. Отчетено е, че от самото начало на съществуването на Третата българска държава, е налице тристепенна структура на съдилищата, при която окръжните съдилища се явяват първоинстанционният професионален съд, а областните (губернски) съдилища са въззивна инстанция, аналог на днешните апелативни съдилища, като във функционално отношение на върха на пирамидата стои създаденият Върховен съд. Приносен момент представлява анализа на института на мировите съдии (наричани понякога в нормативната уредба и „мирови съдилища“, което наименование също се явява легално), въведени със Закона за устройство на съдилищата е приет на 16 май 1880 година. Аргументирано е защитена тезата, че мировите съдилища са аналог на съществуващите към настоящия момент районни съдилища. В подкрепа на този извод е извършеното сравнение на двете институции по различни критерии, показващо множество сходства. Отделено е специално внимание на въвеждането на практика на мировото правораздаване, включващо както формирането на самите съдебни учреждения, така и назначаването на съдиите и служителите в тях. Последователно са изложени нововъведенията и промените, въведени с всеки от следващите съдоустройствени закона. Прави добро впечатление задълбочения анализ на вътрешното устройство

на съдебните институции и начина на формиране на числения им състав. Отчетените са важните законодателни разрешения, които оставят трайни следи в нашата съдебна система до най-новото време: въвеждане на института на „кандидатите за съдебна длъжност“; условията за назначаването на съдебна длъжност; въвеждането на частична несменяемост. Принос може да се съзри и при разглеждането на въпроса за изисквания, относими към заемането на всяка съдийска длъжност, като тенденцията е за завишаване на ценза, който следва да притежават кандидатите за назначаване. Обосновано е засилването все повече на изискването за прозрачност на процедурата за назначаване на съдиите. Важен момент в дисертацията е историческата съпоставка и анализ на изискванията за повишаване на съдиите, както и редът за това. На следващо място са изследвани нормативните разпоредби, касаещи създаването и функционирането на Висшия съдебен съвет, институтът на несменяемостта, създаването и поддържането на регистър и указател на решенията, постановени от Върховния касационен съд. Изследването в тези насоки придава пълнота и задълбоченост на работата.

Глава втора от труда е посветена на изследване на процесуалните основи на първоинстанционното гражданско правораздаване в България в периода 1878 – 1948 г. В хронологичен ред са анализирани процесуалните процедури, по които съдилищата са разглеждали гражданските производства като първа инстанция. Специално внимание, което представлява принос на труда, е отделено на съпоставката между уредбата в посочения период и тази, базирана на действащите към настоящия момент процесуални закони. Това задълбочено сравнение и разграничение дава възможност за извеждането на положителни примери. Удачно в началото на главата накратко е проследено развитието като цяло на законодателството ни след началото на Третата българска държава. Изследвани са процесуалните закони, регламентирали провеждането на производствата по

граждански дела, а именно: Съдопроизводство по гражданските дела, които са подсъдни на мировите съдии от 1880 г.; Закон за гражданското съдопроизводство от 1892 г.; Закон за заповедното съдопроизводство от 1897 г.; Закон за подвижните мирови съдии от 1920 г. и Закон за гражданското съдопроизводство от 1930 г. Този подход заслужава подкрепа и позволява в пълнота да се изясни редът, по който всеки от посочените нормативни актове е предвиждал да се провеждат съдебните производства и по-конкретно общите искове производства. Пълно и подробно са разгледани основните въпроси, касаещи регламентацията на съществените етапи, през които преминава разглеждането на делата и които са свързани с различни задължения за съда. Като положително следва да бъде оценено изясняването на относимата уредба към всеки от тези етапи от производството, което показва нагледно какви дейности, респективно усилия, е следвало те да положи съдията, за да се разгледа и приключи едно гражданско производство по общия исков ред. Във връзка с често срещания практически проблем - натовареността на съдиите, авторът убедително аргументира разбирането си, че обсъдените от него процесуални въпроси, поотделно и в тяхната съвкупност, имат съществено отражение по отношение на тази натовареност. Следва да бъде подкрепен изводът, че натовареността на съдиите е от изключително значение за способността им да поддържат определени задоволителни нива на бързина и качество на правораздаването. Удачно е разграничението, което дисертантът е направил между производството по граждански дела, провеждано пред окръжните съдилища като първа инстанция и това, провеждано пред мировите съдии. Последното е било уредено като особено производство, при което са предвидени някои отклонения от общите правила, важащи за окръжните съдилища, включително отделно са уредени и видовете доказателства, които могат да бъдат събирани. Поради изложената особеност в изложението логично първо е разгледано производството пред окръжните съдилища, което се

явява общото и след това особеностите, отликите от него, касаещи производството, провеждано пред мировите съдии като първа съдебна инстанция. Във фокуса на изследването обосновано попадат съществените нови моменти в регламентацията на първоинстанционното гражданско производство. Такива са въведеното различно развитие на процеса в подготвителната му част, т.е. преди провеждането на открито съдебно заседание, а именно двойната размяна на книжа, както и предвиденото определяне на съдия-докладчик, който еднолично да събере допуснатите от съдебния състав доказателства. На следващо място, също пълно и подробно са разгледани възможностите за обжалване на определени категории решения, а именно, че правото на обжалване е поставено в зависимост от доказателствата, въз основа на които те са били постановени. Приносен момент е насочването на вниманието към регламентацията на т. нар. временно решение, която на практика се явява не специални правила, касаещи постановяването на краен съдебен акт, а вид съкратено производство, по което компетентен е бил околийският съд, действащ като първа инстанция. Намирам за особено важна и практически полезна анализираната хипотеза на чл. 36 от Закона за гражданското съдопроизводство от 1930 г., че околийският съдия не пише мотиви по решения, които не подлежат на обжалване. Напълно споделям констатацията, че по този начин съществено се улеснява работата на основния първоинстанционен съд, като по делата, приети за по-маловажни от законодателя. Решенията, които не подлежат на обжалване пред друга съдебна инстанция и за които не се изисква и изготвянето на мотиви към обективирания диспозитив от съда, съгласно чл. 39 ЗГС от 1930 г. се постановяват от околийските съдии по лични искове и по вещни искове за движими имоти, цената на които искове не надминава 2.000 лв.

Последната в структурно отношение Глава трета обхваща сравнението между уредбата на структурата, организацията и процесуалните

основи на първоинстанционното гражданско правораздаване в България в периода 1878 – 1948 г. и регламентацията в настоящия ѝ вид съобразно Закона за съдебната власт, както и формирането на основата на това сравнение на изводи за възможно подобряване на законодателството ни. В нея се съдържат едни от най-интересните части на дисертацията, имащи приносен характер. Изследвани са важните въпроси относно развитието през годините на регламентацията на условията и редът за назначаване и повишаване на съдии. Решението на тези жизнено определящи за съдебната система и значими за обществото като цяло въпроси е дискусивно от много години и свързано със съществени трудности. В тази насока правилен е възгледът на автора, че следва да се търси балансът между от една страна възможно по-обективното оценяване на качествата на кандидатите за повишаване и от друга, това оценяване и съответно повишаването да се осъществяват в разумни срокове, така че да не се затруднява кадровото обезпечаване на съдилищата. Коментирана е и темата, която е предизвиквала чести промени в нормативната уредба, свързана с несменяемостта на съдиите. Важни са изводите, които авторът прави в насока целесъобразното въвеждане в законодателството на правомощие за съдебните помощници да се произнасят самостоятелно по някои въпроси, касаещи администрирането на делата. Ценен е детайлният анализ на действалата по силата на предходната регламентация фигура на кандидатите за съдебна длъжност, както и изводът от анализа на статута им, че те на практика са били в позиция, явяваща се нещо средно между положението на младшите съдии и съдебните помощници към настоящия момент. На следващо място, също пълно и подробно е разгледан въпросът за местната подсъдност. Обосновано се подчертава същественото ѝ значение за дейността на съдилищата, която в определени случаи е предпоставка за добър достъп до правосъдие, а едновременно с това е от голямо значение за регулиране на равномерната натовареността на отделните съдилища.

Адекватно са представени съществуващите опити в практиката за злоупотреба с правото за избор на местна подсъдност и е направено предложение за преодоляване на такъв вид практики. Детайлно са изследвани, анализирани и представени характеристиките и значението на изготвянето на доклад по делото, което е важна част от дейността на първоинстанционния съд. Правилно е отчетена необходимостта от по-детайлна регламентация в тази насока, за което е формулирано и съответно предложение *de lege ferenda*. С особена практическа насоченост са разсъжденията посветени на уредбата, свързана с преклузиите в гражданското производство и способите за доказване в процеса. Удачна като цяло е идея за надграждане на действащото законодателство, за чиято основа да бъде ползвана съществуващата в миналото регламентация, касаеща въведена санкция при непосочването на доказателства при направено оспорване на истинността на документ в предвидения от закона срок. Интерес предизвикват разсъжденията относно различна концепция в исторически план на законодателят по отношение на обявяването на съдебния акт. Подчертават се различията в момента, в който следва да бъде постановено съдебното решение съобразно отменената и действащата регламентация. Като положителен може да бъде оценен направения, в рамките на дисертационния труд, анализ на изискването за мотивираност на съдебните решения. Подкрепям застъпената от докторанта теза, че въвеждането на законодателно ниво на известни облечения относно обема и съдържанието на мотивите на съдебните решение по дела с ниска фактическа и правна сложност, би спестило изразходването на усилия и време на съдиите, които ще може да бъдат насочени към друга по-съществена дейност. Също с практическа значимост е идеята на автора за въвеждането на регламентация, която в определени хипотези да допуска постановяването на решение по делото, без преди това да е провеждано открито съдебно заседание. По този начин действително много по-бързо би

се стигнало до постановяването на крайния съдебен акт и същевременно би се облекчила работата на съдиите. Висока степен на задълбоченост и прецизност от страна на докторанта е демонстрирана при разглеждането на развитието на законодателната уредба, касаеща заповедното производство в България. Във връзка с това следва да се подкрепят и двете предложения *de lege ferenda*, което дисертантът прави. Първото е да се въведе изискване, освен заповедта за изпълнение, на длъжника се връчи и препис от искова молба с евентуално приложените към нея писмени доказателства и направени доказателствени искания. А второто е да се предостави на съда правомощие да преценява дали срещу твърдяното от заявителя вземане би могло основателно да се противопостави възражение за изтекла погасителна давност, като включително се преценяват и евентуалните твърдения за спиране или прекъсване на давността.

Намирам, че най - съществените приноси моменти, които са показателни и за практическите перспективи на изследването, представляват формулираните от докторанта предложения *de lege ferenda*. Разбира се, всяко едно от тези предложения трябва да се подложи на допълнителна преценка с оглед прякото му използване в бъдещи изменения и допълнения на действащи нормативни актове, но те са ценен материал за бъдеща работа в тази насока.

• Оценка на публикациите по дисертацията

Докторантът Александър Ангелов е реализирал необходимия по обем и брой публикации, които са пряко свързани с темата на дисертационния труд и отразяват части от него. В количествено и качествено отношение, публикациите напълно отговарят на изискванията за придобиване на ОНС „доктор“.

• Оценка на автореферата

Към дисертационния труд е изготвен и представен автореферат, който е с обем от 44 страници. Авторефератът коректно отразява съдържанието на дисертационния труд. В него са включени общата характеристика на разработката, структурата и съдържанието ѝ. Представено е кратко изложение на дисертационния труд, като е акцентирано на постигнатите резултати. Общата ми оценка за автореферата е, че той представя конкретно и в необходимата пълнота основните моменти от дисертационния труд.

• Критични бележки, препоръки и въпроси

Нямам критични бележки към докторанта, тъй като обсъжданата дисертация е написана на ясен и разбираем език, но едновременно с това проличава добър академичен стил. От автора са използвани богат набор от научни методи на изследване, което явно е допринесло за получаването на отговори на всички въпроси, възникнали за мен.

На фона на моята положителна оценка за разработения от докторанта дисертационен труд, искам да отправя препоръка за задълбочаване на неговите теоретични и практически усилия за въвеждане на единни, ясно разписани и приложими механизми, насочени към това да съдействат за опростяване и ускоряване на първоинстанционното съдебно производство.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ:

Предвид изпълнението на всички нормативно установени изисквания за разработване и защита на дисертационен труд за присъждане на ОНС „доктор“, съгласно изискванията на ЗРАСРБ, и на правилника за неговото прилагане, и с оглед на цялостната оценка на посочените по-горе приноси в представения дисертационен труд, **убедено давам висока оценка на дисертационния труд и гласувам положително „за“ присъждане на образователна и научна степен “доктор” на Александър Велинов Ангелов** в област на висше образование 3. „Социални, стопански и правни

науки”, професионално направление 3.6. „Право”.

гр. София

18.01.2023 г.

Рецензент:.....

(доц. д-р Михаил Малчев)

